

“WHY IS SAYING SORRY THE KEY TO TESHUVA?” **PRE-ROSH HASHANA SHIUR**

IN MEMORY OF ANNE SAMSON A”H

www.rabbidunner.com

1. MISHNA, BAVA KAMA 92A – RESTITUTION IS NOT ENOUGH, YOU NEED TO SAY SORRY

אף על פי שהוא [המזיק] נותן לו דמי חבלתו ובושתו, אין עונו נמחל לו עד שיבקש ממנו מן הניזק מחילה

Even if the person who caused the damage gives the victim restitution, **his sin is not forgiven until he has asked the damaged party for forgiveness**

2. THREE SOURCES IN RAMBAM’S MISHNEH TORAH

(A) LAWS OF TESHUVA 1:1 – CONFESSING YOUR SIN

וכן החובל בחבירו והמזיק ממונו אף על פי ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתודה וישב
מלעשות כזה לעולם

Likewise, one who wounds his fellow or damages his property, even if [the violator] paid what he owed, he does not receive atonement until he confesses [his sin to God] and repents [so that] he does not engage in these types of activities anymore

(B) LAWS OF TESHUVA 2:9 – SAYING SORRY IF YOU HAVE WRONGED SOMEBODY

אין התשובה ולא יום הכפורים מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן. אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל את חבירו או המקלל חבירו או גוזלו וכיוצא בהן אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו. אע”פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו. אפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך לפייסו ולפגע בו עד שימחול לו.

Repentance and Yom Kippur only provide atonement for transgressions between man and God, such as for someone who ate a prohibited item or had forbidden relations, etc. However, transgressions between man and his fellow, such as wounding, cursing him, or stealing from him, and other similar transgressions – he is never forgiven until he pays his fellow what he owes him, **and he appeases him**. Even if he returned the money that he owed, **he must appease him and ask him for forgiveness. Even if he only angered him with words, he must appease him and embrace him until [the victim] forgives him.**

(C) LAWS OF BODILY HARM AND DAMAGES 5:9 – NO REPENTANCE UNTIL YOU’VE APOLOGIZED AND BEEN FORGIVEN

אינו דומה מזיק חבירו בגופו למזיק ממונו. שהמזיק ממון חבירו כיון ששלם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו. אבל חבל בחבירו אע”פ שנתן לו חמשה דברים אין מתכפר לו. ואפילו הקריב כל אילי נביות אינו מתכפר לו
ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו.

Damage to a person's body cannot be compared to damage to a person's property. If one damages a person's property, once he paid for what he owes, he has received atonement. However, if one wounded another person, even if he paid him for the five forms of damage, he does not receive atonement. Even if he offered all of the rams of Neviot, he does not receive atonement and **his transgression is not forgiven until he asks for appeasement from the victim and the victim forgives him.**

TWO QUESTIONS:

- 1) *In (B) and (C) Rambam says that one must ask the victim for forgiveness in order to receive atonement. But in (A) he does not say anything about forgiveness. Why not?*
- 2) *When Rambam provides examples of interpersonal transgressions that require forgiveness in (B) he includes theft as an example. But in (C) he states explicitly that one only needs to be forgiven if one has injured someone, but not if one causes damage to someone else's property. Why is there this discrepancy?*

3. BEREISHIT 50 – JOSEPH AND HIS BROTHERS: THE FINAL RECONCILIATION

(טו) וַיִּרְאוּ אָחֵי יוֹסֵף כִּי מֵת אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטְמֵנוּ יוֹסֵף וְהִשָּׁב יָשִׁיב לָנוּ אֵת כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אֹתוֹ: (טז) וַיֵּצֵאוּ אֶל יוֹסֵף לְאֹמֶר אָבִיךָ צָוָה לְפָנָי מוֹתוֹ לֵאמֹר: (יז) כֹּה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אָנָּה שָׂא נָא פְּשַׁע אָחִיךָ וְחַטָּאתָם כִּי רָעָה גָּמְלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לְפָשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיִּבֶךְ יוֹסֵף בְּדַבְּרָם אֵלָיו: (יח) וַיִּלְכוּ גַם אָחִיו וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ הִנְנוּ לְךָ לַעֲבָדִים: (יט) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אֵל תִּירְאוּ כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי: (כ) וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשָׁבָה לְטֹבָה לְמַעַן עֲשֶׂה כִּי־וָעַתָּה אֵל תִּירְאוּ אֲנִי אֶכְלָל אֶתְכֶם וְאֶת טַפְכֶם וַיְנַחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם:

15 And when Joseph's brethren saw that their father was dead, they said: "It may be that Joseph will hate us, and will avenge all the evil which we did to him." 16 And they sent a message to Joseph, saying: "Your father commanded before he died, saying: 17 This is what you should say to Joseph: 'We beseech you, please forgive the transgression of your brothers, and their sin, for the evil they did to you.' And now, please forgive the transgression of the servants of the God of your father." And Joseph wept when they spoke unto him. 18 And his brothers also went and fell down in front of him; and they said: "We are here for you as your servants." 19 And Joseph said to them: "Fear not, for am I in the place of God? 20 And as for you, you meant evil against me, but God meant it for good, to bring to pass a day such as this, for the survival of many people. 21 Now, do not fear; I will sustain you, and your children." And he comforted them and spoke to them nicely.

4. YOMA 87A – JOSEPH'S BROTHERS ARE THE BIBLICAL SOURCE FOR SAYING SORRY

אמר ר' יוסי בר חנינא כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים שנאמר אנא, שא נא, ועתה שא נא. R. Jose b. Hanina said: One who asks forgiveness from his fellow should not do it more than three times, as it says: "We beseech you, please forgive, please forgive now."

Question: *After the brothers requested forgiveness three times, Yosef responded that there was no reason for him to forgive them. So how can this be the source for the requirement to say sorry?*

5. BEREISHIT 44:17, RABBEINU BACHAYE – JOSEPH'S BROTHERS AND THE 10 MARTYRS

ואתם עלו לשלום אל אביכם. והיה יכול לומר לנו לשלום לדרככם, אבל הפרשה מבוארת באחי יוסף לשעה, ורומזת לעשרה הרוגי מלכות לדורות אשר עלו לשלום אל אביהם שבשמים.

"And you return and make your peace with your father." [Menashe] could simply have said: "go on your way in peace." But seeing that the Torah focuses on the ten brothers and the grievous wrong they had done to their brother Joseph, the Torah also uses this opportunity to hint at the historical consequences of the brothers' behavior at the time, by hinting the deaths of the 10 Martyrs who went in peace to their Father in Heaven.

Question: *If Joseph had already forgiven them, why was there retribution 1500 years later?*

6. OHR HACHAIM – WHY FORGIVENESS WAS UNNECESSARY

אתם חשבתם וגו' אלהים חשבה לטובה. והרי זה דומה למתכוון להשקות חבירו כוס מות והשקהו כוס יין שאינו מתחייב כלום והרי הם פטורים וזכאים גם בדיני שמים:

This is similar to someone who intends to pour someone a cup of poison, and instead pours him a cup of wine – he is not liable for anything and is free and innocent even by the laws of Heaven.

Question: If they were not liable, why were they so nervous? And why did their sin persist for 1500 years?

7. NAZIR 23A – EVEN IF YOU DON'T MEAN IT, YOU STILL DID SOMETHING WRONG

ת"ר: "אישה הפרם וה' יסלח לה" באשה שהפר לה בעלה והיא לא ידעה הכתוב מדבר, שהיא צריכה כפרה וסליחה. וכשהיה מגיע ר"ע אצל פסוק זה היה בוכה, ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, טעון כפרה וסליחה, המתכוון לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר, על אחת כמה וכמה!

The Sages taught with regard to a verse discussing vows: **"Her husband has nullified them, and God will forgive her"** (Num. 30:13) -- **this verse refers to a woman whose husband nullified her vow but she did not know** that he had nullified it. This teaches us **that** if she does anything prohibited by the nullified vow, **she still requires atonement and forgiveness. When Rabbi Akiva would reach this verse he would cry,** saying: **"If someone who intended to pick up pork in his hand and eat it, and in fact he picked up lamb meat in his hand and ate it, meaning he did not commit a transgression, just like this woman who tried to sin and was unaware that her husband had nullified her vow, nevertheless requires atonement and forgiveness, how much more so does someone who intends to pick up pork in his hand and picked up pork in his hand require atonement!" IF YOU'VE DONE SOMETHING WRONG WHEN YOU DIDN'T DO SOMETHING WRONG OR DIDN'T MEAN TO DO SOMETHING WRONG HOW MUCH MORE SO IF YOU DID!**

8. RABBI SHLOMO ZALMAN OF VILNA – TWO SINS: ONE AGAINST MAN, THE OTHER AGAINST GOD

העוונות שני מינים. אחד מהם עבירות שבין אדם למקום בלבד... והמין השני עבירות שבין אדם לחברו... עבירות שבין אדם לחברו כוללות שני חטאים, אחד נגד ה' ואחד נגד בני האדם. וצריך להתוודות עליהן לפני ה'. וגם לבקש מבני אדם שימחלו לו אף על פי שהחזיר להם מה שהוא חייב להם. ובה דברי רבינו [הרמב"ם] מאירים... שבפרק א' מדבר רבינו מענין הווידיוי לפני ה'... אבל בפרק ב' אשר שם מדבר על פיוס אצל חבירו, על כן לא הזכיר לשון ווידיוי שם, כי אם לשון מחילה. אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו, צריך לרצותו וישאול ממנו שימחול לו, ועל כן לא הזכיר רבינו... [הווידיוי לפני ה'.

9. RABBI YISRAEL SALANTER – IS ONE ALLOWED TO BEAR A GRUDGE?

...תערומת הוא קפיידא וטינא בלב, והנה עבירות שבין אדם לחבירו, אם יחטא איש לאיש, אפילו לא הקניטו אלא בדברים, צריך לרצות אותו ולפייסו... וכ"ז שלא פייסו הנה עפ"י דין רשאי להיות לו עליו תערומת וקפיידא, רק אם חבירו פייסו לא יהא המוחל אכזרי מלמחול. וכן אם יחטא איש לחבירו בדברים שבממון ע"י גרמא, אך כי גרמא בנזקין הוא פטור ואין לו עליו תביעת ממון, מ"מ רשאי להיות לו עליו תרעומת. אולם שיהיה לאדם על חבירו תרעומת וקפיידא על חנם הוא עון גדול מאוד.

...a "tar'omet" is a grudge that one bears in one's heart. Regarding interpersonal transgressions, if a person does something wrong to upset another person, even if he only upset him with words, he must apologize and try to appease him... and as long as he has not appeased him, the victim is allowed to bear a grudge, although if the person did apologize, the victim should not stubbornly refuse to forgive. The same applies if a person violates another person's property indirectly [for which one is not financially liable]. Even though one is exempt from paying for indirect damages, and there is no financial claim, the victim may bear a grudge against the violator. However, bearing a grudge against another individual for no legitimate reason is a very grave sin.

10. THE PURPOSE OF SAYING SORRY

Putting together the ideas of R. Shlomo Zalman of Vilna and R. Yisrael Salanter, the purpose of saying sorry is to remove any grudge the victim has against the violator. As long as the victim continues to bear a grudge against the violator, the violator cannot receive Heavenly atonement, even if he repents properly. But once any bad feeling is removed, the atonement process is identical with that which is required for a *Bein Adam la-Makom* transgression.

11. APOLOGIZING TO SOMEONE WHO DOESN'T KNOW THEY'VE BEEN WRONGED – IS IT NECESSARY?

According to the Chofetz Chaim, when a person who has spoken Lashon Hara wants to repent, he must ask for forgiveness from the person he spoke about, **even if that person did not know about it.**

12. RABBI YISRAEL SALANTER (1809-1883) CHALLENGES THE CHOFETZ CHAIM (1838-1933)

When the Chofetz Chaim came to visit Rabbi Yisrael Salanter, he brought him his book as a gift. When the Chofetz Chaim visited him a few days later, Rabbi Yisrael Salanter told him he had a problem with the book. He saw that the Chofetz Chaim had written that if someone did not know they've been wronged, one should tell them he had spoken Lashon Hara about them and ask for forgiveness. But surely, said Rabbi Yisrael Salanter, when they are told about the Lashon Hara it would cause them grief – why should they suffer just because the guy wants to do Teshuva?!

13. LECHEM MISHNA ON RAMBAM – NO NEED TO SAY SORRY FOR INADVERTENT DAMAGES

אף על גב דבהל' תשובה פ"ב כתב רבינו ז"ל דהגוזל את חבירו אינו מתכפר לו אלא אם ירצה לנגזל ויפייס אותו, אף על פי שהשיב לו הגזילה, י"ל דשאני גזלן דנתהנה מאותה עבירה, ועוד שציער הרבה לנגזל, שלקח ממנו בעל כרחו. אבל מזיק הממון שלא נתהנה מהיזק ההוא, אלא שהזיק לו ולמזיק לא באה הנאה ממנו, לא נצטער כל כך הניזק כמו הנגזל, כיון ששלם לו היזקו די. ולכך כתב רבינו ז"ל כאן שנתכפר לו מיד משא"כ בנגזל כדכתיבנא.

14. DA'AT ZEKENIM (BEREISHIT 50:16) – WHY DID THE BROTHERS WAIT UNTIL AFTER JACOB HAD DIED?

ויצו אל יוסף. ובחיי אביהם למה לא צוו אלא אמרו מה לנו לעורר השנאה שהרי כבר שכחה והלכה לה כיון שחזרו מלקבור אביהם ועבר יוסף על הבור שהשליכוהו אחיו ברוך שעשה לי נס במקום הזה אמרו עדיין יש שנאה טמונה בלבו מיד ויצו אל יוסף.

Why didn't they approach Joseph when their father was still alive? They figured it was a bad idea to rekindle the animosity, as it had already been forgotten. However, when they were on their way back from burying their father, Joseph passed the pit into which his brothers had thrown him and he made the blessing 'Blessed [is He] who performed a miracle for me in this place', so they said [to each other] he still harbors hatred in his heart. Without hesitation they approached Joseph [to seek his forgiveness].

15. SEFER CHASIDIM – UNDERSTANDING JOSEPH'S REPLY: "YOU DON'T NEED FORGIVENESS FROM ME"

אלא כך אמר: אילו לא נעשה לטובה הייתם צריכים מחילה. אבל כיון שהאלקים חשבה לטובה, לכם ולי, הרי ממני אינכם צריכים מחילה. אבל מן הקב"ה אתם צריכים מחילה, מי שיחשוב רעה אע"פ שלטובה נהפך.

This is what [Yosef] said: "If it had not turned out OK you would have required my forgiveness. However, since God meant it for the good, both for you and me, you do not require my forgiveness. Nevertheless, you do require forgiveness from God, as one who thought to do harm, even if it turned out for the best [that person still needs forgiveness from God]."

According to Sefer Chasidim, when the victim sees the event as having an overall positive result there is no need to say sorry. But even if the victim sees it positively, the violation cannot be ignored. Although there is no need for an apology, the violator must still do Teshuva. Rabbi Chaim Y.D. Azulai ("CHIDA") writes that although Yosef bore no grudge against his brothers, they did not receive full atonement because they had not repented properly before God. That's why the 10 martyrs were required to make up for the sale of Yosef, even 1500 years later.